

KULTURDEBATT

Kildekritikken og Vidkun Quisling

Av Kirsten A. Seaver

29. januar angrep Kristen A. Seaver Hans Fredrik Dahls kildebruk i «Vidkun Quisling: En fører blir til». Dahls tilsvaer sto på trykk 3. februar. I det følgende går Seaver i rette med Dahls kommentarer.

Jeg regnet ikke med at Dahl ville like det jeg skrev i Aftenposten 29. januar. Det gjorde han da heller ikke, noe han gir uttrykk for 3. februar. Dahl får tåle at man går ham på klingen i alles påsyn når han selv har sørget for å holde seg i en så fremskutt stilling. Jeg har forøvrig notert meg at andre har reagert ofentlig på hans tendens til å trekke slutninger han ikke har dekning for, og at han hver gang har sprutet blekk og rotet opp bunnen i stedet for å gjøre skikkelig rede for seg.

Dahl åpner sitt svar med å bemerke at jeg har «opptrådt som partarepresentant for Quislings første hustru Alexandra Voronine under flere rettsaker i Oslo i de siste årene», hvilket vel skal utlegges som at jeg er talerør for Alexandra, og at min kritikk må være suspekt av den grunn. Det er snilt av Dahl å komme med et slikt skoleeksempel på de fremgangsmåtene jeg satte fingeren på i min kritikk: slurv, ubegrunnede påstander og insinuasjoner.

Jeg var i Oslo i februar 1986 som vitne for Alexandra i hennes rettsak mot Dreyer Forlag og Øystein Parmann; jeg var ikke part eller «partsrepresentant» i hverken den saken eller saken mot Nye Alle Menn (altså to, ikke «flere» rettsaker). Sistnevnte sak gikk av stabelen uten at jeg var i Oslo i det hele tatt. Begge saker angikk Alexandras memoarer, og jeg var vitne fordi jeg kjenner Alexandras historie. Det var også en av grunnene til at jeg tok til motmæle overfor det bildet Dahl ga av Alexandra; et bilde som forøvrig ikke er nytt, men som til forveksling ligner det som Vidkun og Maria Quislings venner helst legger frem. Alexandra hadde ikke noe med mitt innlegg å gjøre i det hele tatt.

Da Maria Quislings dagbok utkom i slutten av 1980, underviste jeg bl.a. i norsk ved Stanford-universitetet, og ble ofte bedt om å oversette for folk. Alexandra og hennes nåværende mann var blant mine oppdragsgivere. Da de ba meg hjelpe Alexandra med å få orden på alle erindringerne hun hadde nedskrevet eller talt inn på lydbånd helt siden hun for mange år siden bestemte seg for å komme til bunns i historien om henne selv, Vidkun

og Maria, hadde jeg først liten lyst til å påta meg det ekstra arbeidet. Men etterhvert som jeg leste disse notatene og så hvor avslørende og hvor konsekvente m.h.t. faktiske opplysninger de var, ombestemte jeg meg. Dette stoffet måtte ut. Arbeidet gikk langsomt, og gikk til slutt helt i stå etter 25 kapitler p.g.a. Alexandras dårlige helse. Jeg håper ennå det lar seg gjøre å få boken ferdig mens Alexandra er i live.

Som Dahl sier, har han og jeg ellers hatt adgang til de samme kildene. Det var også mitt poeng. Det er nettopp fordi jeg kjenner disse kildene godt at jeg reiste spørsmål om hvordan Dahl har brukt dem. Dahl overser flere av hovedpunktene i min kritikk, og konsentrerer seg om å få det til å se ut som om han har holdt seg til faglige og saklige vurderinger i alt som angår Quislings ekteskap med Alexandra Voronine.

Dahl har beskyldt Alexandra for moralsk løsløst. En så alvorlig beskyldning bør begrunnes godt. Dahl har brukt utsagn fra Vidkuns slektninger i ettertid, løsevne sitater fra brev som Vidkun skrev etter at han var kommet i knipe, annenhåndsinformasjon fra to skandinaver som ikke kjente Alexandra i det hele tatt, samt et stykke fiction Vidkun skrev før han i det hele tatt hadde truffet Alexandra.

Av plasshensyn skal jeg ikke gjendrive Lannungs diverse kommentarer i detalj. La meg i stedet bringe et eksempel på Dahls saklige og nøkterne beskrivelse (s. 80) av Alexandra: «Det hvilte en barnlig uskyld over hennes trekk som rørte ham (åvs. Quisling). Men det lå også en skygge av tragedie i det vakre ansiktet. Alexandra var meget lettsindig. Hun opptrådte utfordrende, sminket seg i tykke lag, utstrålte en moralsk løsløst som han oppfattet som utglidning. I en verden der normer var oppløst av års revolusjonstilstand, befant den vakre Alexandra seg på skråplanet.» Her er det ikke en eneste kildehenvisning. Kildehenvisningene til Lannung er til s. 89, i forbindelse med Lannungs bemerkning om at ekteskapet nok var en «oplagt mesallianse». I sitt innlegg 3. februar kom Dahl igjen med Alexandras «overdådige bruk av kosmetika – som vi har to uavhengige kilder for...» Disse to «kildene» står ikke i henvisningene i boken, men man får tro at den ene er Alle Kvinners artikler, der Alexandra selv forteller at «kusinene» tok henne med i et parfymert i Oslo og hun fikk se pudder i

alle nyanser. Hun spurte Vidkun om hun fikk lov å kjøpe litt. Den andre kilden er vel vår venn Lannung, som sier: «Det er forøvrig interessant, at trods revolution, borgerkrig osv. kunde kvinder skaffe sig de vigtigste skønhedsmidler.» Leseren får gjøre seg opp sin egen mening om Dahls tolkning av kildene her, og om at han så flott får med både Alexandra på skråplanet og en kjennerskisse av tilstanden han ikke har anstrengt seg for å få vite noe særlig om.

«Kvinneredder-psykologien» som Dahl finner i Quislings uferdige noveller, trakk han ikke frem «for å bevise noe ufordelaktig om Alexandra selv, som Seaver tror». I så fall må man spørre hvorfor Dahl først konstruerte historien om Alexandra som måtte reddes fra skråplanet, og så kom trekkende umiddelbart etterpå med fortellingen om fyrst Varjagin og gatetøsen.

Dahl sier han la stor vekst på Arve Juritzens funn om Alexandra og Maria. Det gjorde han når det passet ham, men ikke når det gjaldt f.eks. det høyst tvilsomme passet Maria fikk utstedt av Vidkun i september 1923 (Juritzen s. 71–73). Heller ikke tok Dahl med i sine vurderinger Juritzens intervju (s. 84–86) med Hanna Thrap-Meyer, der Hanna bl.a. sa: «De hadde samme soverom, så alle forstod at dette var et helt vanlig ekteskap.» Hanna kjente Quisling-familien godt, men hadde ikke samme grunn til å pynte på hukommelsen som Vidkuns nærfamilie, derfor burde hennes utsagn veies mot Arne Quislings versjon. Dvs. Dahl sier han har anført Arne som kilde for at Alexandra og Vidkun hadde hvert sitt soveværelse. Dette fremgår ikke av kildehenvisningene, som forøvrig er lite tilfredsstillende hele boken igjennom.

Historien om Alexandra, Maria og Vidkun er i sannhet innflokt, men det er ikke historikerens oppgave å komme med forklaringer som kan stå i veien for videre innsikt. I Vidkun Quislings forhold til Alexandra og Maria ligger det en viktig nøkkel til hans problematiske moralbegreper og pålitelighet. Det samme er tilfellet med slike tilsynelatende ubetydelige detaljer som at Quisling brukte sin privilegerte stilling til å få med seg gjenstander fra Sovjetunionen som det ellers var utførselsforbud på. Min kritikk av Dahls bok dreier seg ikke om partiske meningsforskjeller om en «70 år gammel skilsmissekonflikt», men om forsvarlig bruk av kilder.